

BESEDNE VRSTE

Besede razvrščamo po:

- poimenovalna vloga
- številu pomenov
- slogovna vrednost
- izvor
- tvorjenosti
- spreminjanju oblike
- **pomenske lastnosti besed**
- **tipične vloge v stavku**

glede na ta dva kriterija delimo besede
v BESEDNE VRSTE

SAMOSTALNIŠKA
BESEDA

PRIDEVNIŠKA
BESEDA

GLAGOL

PREDLOG

ČLENE
K

PRISLOV

VEZNIK

Nekaj besed pa ne moremo uvrstiti v nobeno besedno vrsto
= to so POVEDKOVIKI (se uporabljajo v vlogi povedkovnega
določila)

SAMOSTALNIŠKA BESEDA

Samostalniške besede: so besede, ki poimenujejo bitje, reči & pojme. So neposredne: (igralec, dres) & posredne: (oni, jaz). V stavku imajo vlogo osebka ali predmeta.

samostalnik
(igralec)

**posamostaljeni
pridevnik**
(dežurni)

**samostalniški
zaimek**
(on)

SAMOSTALNIK:

Samostalniki/substantivi: so podvrsta samostalniške besede; so besede, s katerimi neposredno poimenujemo bitja, reči & pojme.

▫ **OBČA in LASTNA IMENA:**

poimenujemo predstavnike iste vrste (pisatelj, reka) ▫ z malo začetnico

poimenujemo posameznika (Finžgar, Savinja) ▫ z veliko začetnico

▫ **KONKRETNI in ABSTRAKTNI POMEN:**

poimenujemo bitje, reči - pojave čutnega sveta, jih zaznamo s čutili

poimenujemo pojme - našim čutilom nedostopni pojavi

OBLIKOVNE LASTNOSTI SAMOSTALNIKA:

▫ **SPOL SAMOSTALNIKA:**

- moški, ženski, srednji spol
- določamo ga na podlagi končnice (ed. moški sp.: -Ø)
- izjeme: (cerkev, noč | Luka, vojvoda | avto, finale | dekle, drevo, ime)

▫ **ŠTEVILO SAMOSTALNIKA:**

- ednina, dvojina, množina
- izraženo s končnico (stol: en stol-Ø, dva stol-a, trije stol-i)
- **množinski samostalniki:** poimenujemo pare teles(roke), oblačila(rokavice), napravah (drsalke), biološki pari (starši)
- **neštevni samostalniki:** poimenujemo snov(led, kri), skupino(mladina, listje), pojem(mir, prijateljstvo); zaradi pomena se ne dajo šteti - uporaba samo v ednini

▫ **SKLANJATEV SAMOSTALNIKA:**

- samostalniki so pregibne besede - se jim spreminja končnica = se sklanjajo/pregibajo v sklonu
- skloni:
 - imenovalnik/nominativ
 - rodilnik/genitiv
 - dajalnik/dativ
 - tožilnik/akuzativ
 - mestnik/lokativ
 - orodnik/instrumental
- izražamo jih z končnicami
- **SKLANJATVE/SKLANJATVENI VZORCI:** sam. uvrščamo v skupine samostalnikov, ki imajo pri sklanjatvi iste končnice
- Skupine sklanjatev:

- o moške sklanjatve (1., 2., 3.)
- o ženske sklanjatve (1., 2., 3.)
- o srednje sklanjatve

MOŠKE SKLANJATVE:

	1. moška sklanjatev				2.moška sklanjatev				3.moška sklanjatev		
	ED.	DV.	MN.		ED.	DV.	MN.		ED.	DV.	MN.
Ime	- Ø	- a	- i	Ime	- a	- i	- e	Ime	- Ø		
Rod	- a	- ov	- ov	Rod	- e	- Ø	- Ø	Rod	- Ø		
Daj.	- u	- oma	- om	Daj.	- i	- ama	- am	Daj.	- Ø		
Tož.	- Ø	- a	- e	Tož.	- o	- i	- e	Tož.	- Ø		
Mes	- u	- ih	- ih	Mes	- i	- ah	- ah	Mes	- Ø		
Oro.	- om	- oma	- i	Oro.	- o	- ama	- ami	Oro.	- Ø		

- **1. moška sklanjatev:**
 - o v rodilniku ed.: -a (svinčnik→svinčnika)
 - o obstajajo posebnosti v končnici ali v osnovi
- **2. moška sklanjatev:**
 - o v rodilniku ed.: -e (strojevodja→strojevodje)
 - o lahko jih sklanjamo tudi po 1. moški sklanjatvi
 - o naglasno mesto se ne premika
- **3. moška sklanjatev:**
 - o v vseh sklonih: - Ø
 - o večinoma kratice (NUK) & simboli (visoki C, H₂O)
 - o lahko jih sklanjamo tudi po 1. moški sklanjatvi (NUK→NUK-a)

Posebnost v končnici:

- **prevzeta obča imena:** imenovalnik ed.: -o/-e (avto, finale)
- **enožložni samostalniki:** rodilnik ed.: -u (grad→gradu)
- **poimenovanje bitij:** tožilnik ed.: -a (stol→stola, brat→brata, goban→bobana)
- **sam., ki se končajo na c, č, ž, š, j, đ:** končnica -e- (stricem, Tomažem, s košema, mlajema)
- **sam. mož, zob, las:** imenovalnik mn.: -je (možje, zobje, lasje); možni tudi obe končnici (fanti/fantje, gosti/gostje, škofi/škofje)

Posebnost v osnovi:

- **izpad polglasnika:** 1. m. sklanjatev, včasih izpade polglasnik (sošolec→sošolca)
- **podaljševanje osnove:** od rodilnika dalje:
 - o -j: osnove, ki se končajo na -r- (kolesar→kolesarja; tudi Vili→Vilija)

- o -t: osnova se podalšuje domačim imenom, konča se na -e (Toneta)
- o -n: osnova se konča na -lj (nagelj → nageljna)
- **enozložni sam.:** v dv. & mn. se osnova podaljša z -ov- (zdi → zidova, zidovi)
- **otrok:** v imenovalniku mn. & mestniku dv.: -c (otroci, o otrocih)
- **človek:** rodilnik & mestnik dv. & množina: ljud-
- **nekateri sam. zadnji(edini) zlog = naglašen samoglasnik:**
 - o spremeni trajanje: od rodilnika ed. dalje (brat → bráta, kùp → kúpa, bìk → bíka, nòž → nôža)
 - o krati se široki e/o → zamenja z dolgim ozkim: imenovalnik ed. (kmèt → kméta, obròk → obróka)

Posebnost v naglasu:

- večinoma se pri sklanjanju ohranja mesto naglasa
- NEPREMIČNI na OSNOVI: naglas je vedno na istem zlogu osnove (stol → stola)
- KONČNIŠKI NAGLAS: naglas ves čas na končnici (pes → psa - razen ime.ed.)
- PREMIČNI na OSNOVI: mesto nag. se premika na osnovi (medved → medveda)
- MEŠANI NAGLASI: mesto n. se premika iz osnove na končnico (sneg → snega)

ŽENSKÉ SKLANJATVE:

	1. ženska sklanjatev				2. žen. sklanjatev				3. žen. sklanjatev		
	ED.	DV.	MN.		ED.	DV.	MN.		ED.	DV.	MN.
Ime	- a	- i	- e	Ime	- Ø	- i	- i	Ime	- Ø		
Rod	- e	- Ø	- Ø	Rod	- i	- i	- i	Rod	- Ø		
Daj.	- i	- ama	- am	Daj.	- i	- ma	- im	Daj.	- Ø		
Tož.	- o	- i	- e	Tož.	- Ø	- i	- i	Tož.	- Ø		
Mes	- i	- ah	- ah	Mes	- i	- ih	- ih	Mes	- Ø		
Oro.	- o	- ama	- ama	Oro.	- jo	- a	- mi	Oro.	- Ø		

- **1. ženska sklanjatev:** rodilnik ed.: -e (miza → mize)
 - o sam. s polglasnikom v osnovi (megla, steza, tema, pečka) imajo nepremični naglas na osnovi ali končnici (megla ali megla-e)
 - o nekateri sam. se naglašujejo po nepremičnem ali mešanem tipu (vôda → -e/-é), ...če se po mešanem so slogovno zaznamovane
- **2. ženska sklanjatev:** rodilnik ed.: -i (prut → peruti)

- o večina ohranja isto naglasno mesto (nepremični naglas na osnovi)
- o sam. (stvar,...)se nagl.mesto spreminja(na os,ali končn.)-mešani n.tip

▪ **3. ženska sklanjatev:**

- o rodilnik ed.: -Ø
- o domača ženska lastna in obča imena na -i (babi)
- o privzeta ženska imena (Ingrid)

Posebnost v končnici:

- 2.skl.lanjatev1.
- samostalnik gospa
 - sam. ki se končajo na -ev (cerkev, žetev) - v ime. & tož. ed.: -Ø (namesto -a/o), v orod. ed.: -ijo (namesto -o)
 - sam. mati in hči: v ime.&tož. ed.: -Ø, v orod. ed.: -jo, od rod. naprej
 - samostalnik pesem ima posebnosti v orod.ed., daj.dv.&množ.
 - nekaj enozložnih sam. (stvar) ima posebnosti v daj.dv., mest.dv.&množ.

Posebnost v osnovi:

- 1.sklan.
- včasih se v rod.dv. & množ. V osnovi vrine polglasnik/-i pred -j (voznja=voženj, ladja=ladij)
 - sam. na -ev: v rod., daj., mes., orod.ed: iz osnove izpade polglasnik (bukev=bukve)
- 2.skl.
- nekaterim sam. se osnova spremeni tako da izpade polglasnik(bolezen=bolezni)
 - samostalnik kri ima v rod, daj, mest, orod.ed.: drugačno osnovo (krv-)

SREDNJA SKLANJATEV:

- o v rod.ed.:a(mesto=mesta,sonce=sonca)
- o večinoma stalno nagl.mesto - nepremični nagl.tip na osnovi(mesto) ali pa končniški nagl.tip (dno)
- o premični naglasni tip imajo sam., ki podaljšujejo osnovo z -n- (izjeme: ime, vime,tele,pleče)
- o nekaterim sam.se n.mesto v določenih oblikah menjuje iz osnove,na končnico-mešani n.tip(srce)

	srednja sklanjatev		
	ED.	DV.	MN.
Ime	- o	- i	- a
Rod	- a	- Ø	- Ø
Daj.	- u	- oma	- om
Tož.	- o	- i	- a
Mes	- u	- ih	- ih
Oro.	- om	- oma	- i

Posebnost v končnici:

- sam.(končajo na c,č,ž,š,j) imajo v daj.dv.&mn. preglas-v končnici imajo -e- namesto -o- (polje)
- nekateri imajo v ime.ed.: -Ø

Posebnost v osnovi:

- sam, ki imajo v ime.ed.: -Ø od rod.ed. naprej podaljšujejo s osnovo -t-, -s-, -n- (tele=teleta,telo=telesa, ime=imena)

(dekle, kolo, ime)	<ul style="list-style-type: none">• nakaterim sam. se v rod.mn. vrine polglasnik pred -j- ali -i- (okno → oken, naselje → naselij)
--------------------	--

POSAMOSTALJENI PRIDEVNIK: